

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებათა მიმოხილვა

აბსტრაქტი

2020 წლის მეორე გამოცემაში საკონსტიტუციო სამართლის ჟურნალი აგრძელებს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ბოლო პერიოდში მიღებული მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მოკლე მიმოხილვების გამოქვეყნებას. ორი საქმე, რომელიც ქვემოთ იქნება გადმოცემული 2020 წლის მეორე ნახევარში იქნა მიღებული და ორივე საკმაოდ კომპლექსურ საკითხს ეხება, როგორცაა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა დანიშვნის წესისა და საქართველოს პარლამენტში გენდერული კვოტირების სისტემის კონსტიტუციურობა. საქმეთა კომპლექსურობა ალბათ ნათლად წარმოჩინდება ორივე საქმეზე არსებული განსხვავებული აზრებითაც, რომლებიც ასევე აღწერილია საქმეთა მიმოხილვაში. ჟურნალი იმედს იტოვებს, რომ როგორც სასამართლოს უმრავლესობის, ასევე განსხვავებული აზრები საინტერესო იქნება ჩვენი მკითხველებისათვის და ხელს შეუწყობს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაზე აკადემიურ დისკუსიას.*

2020 წლის 30 ივლისის №3/1/1459,1491 გადაწყვეტილება „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“

სასამართლოს უმრავლესობის აზრი

2020 წლის 30 ივლისს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმმა მიიღო გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ (კონსტიტუციური სარჩელები №1459 და №1491). საქმეზე სადავოდ იყო გამხდარი „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 341 მუხლის რიგი პუნქტები, რომლებითაც განისაზღვრებოდა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლის თანამდებობაზე ასარჩევად საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ საქართველოს პარლამენტისთვის წარსადგენი კანდიდატების შერჩევის წესი.

საქართველოს სახალხო დამცველის არგუმენტაციით, კანონმდებლობა არ ითვალისწინებდა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეობის კანდიდატთა პარლამენტისთვის წარდგენის შესახებ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილების დასაბუთების მოთხოვნას. იმავდროულად, გადაწყვეტილების ფარული კენჭისყრით მიღების გამო, კანდიდატთა შერჩევის სხვადასხვა ეტაპზე იუსტიციის უმაღლესი საბჭო არ იყო შებოჭილი ისეთი კრიტერიუმებით, როგორცაა კანდიდატის კეთილსინდისიერება და კომპეტენტურობა. მოსარჩელე მხარე განმარტავდა, რომ მხო-

* აბსტრაქტი მომზადებულია საკონსტიტუციო სამართლის ჟურნალის რედაქტორის მიერ.

ლოდ კონსტიტუციის შესაბამისი პროცედურების საფუძველზე შექმნილ და დაკომპლექტებულ სასამართლოს გააჩნია კონსტიტუციურსამართლებრივი ლეგიტიმაცია. სადავო ნორმები კი, რომელებიც არ გამოირიცხავდა შერჩევის პროცესის თვითმიზნურად და არაგონივრულად წარმართვას, ეჭვქვეშ აყენებდა სასამართლოს დაკომპლექტების კონსტიტუციურ მართლზომიერებას. შესაბამისად, მოსარჩელე მხარე მიიჩნევდა, რომ სადავო ნორმებით დადგენილი წესი ვერ უზრუნველყოფდა საუკეთესო კანდიდატების შერჩევას, რაც ეწინააღმდეგებოდა კონსტიტუციით გარანტირებულ საჯარო თანამდებობის დაკავებისა და სამართლიანი სასამართლოს უფლებებს.

მოპასუხე მხარის პოზიციით, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ კანდიდატების შერჩევა არ წარმოადგენდა კონკურსს და, განსხვავდებოდა პირველი და მეორე ინსტანციის მოსამართლეთა შერჩევის პროცესისაგან. აღნიშნულ პროცესში საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს როლი შემოიფარგლებოდა პარლამენტისათვის კანდიდატების წარდგენით, რაც არ გულისხმობდა სხვა პირების (კანდიდატების) დაწინაურებას, ხოლო საბოლოო გადაწყვეტილებას პირის მოსამართლედ არჩევის შესახებ იღებდა საქართველოს პარლამენტი. ამდენად, მოპასუხე მიიჩნევდა, რომ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლის თანამდებობაზე პირის არჩევა არ ექცეოდა საჯარო თანამდებობის დაკავების უფლებით დაცულ სფეროში. იმავდროულად, მოპასუხე მხარე მიუთითებდა, რომ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო კეთილსინდისიერების და კომპეტენტურობის კრიტერიუმებით შებოჭილი იყო გადაწყვეტილების მიღების ყველა ეტაპზე. ამასთან, ხმის მიცემის ფარულობის მიუხედავად, სრულიად შესაძლებელი იყო საბჭოს გადაწყვეტილების საფუძველად არსებული ფაქტობრივი წინაპირობების იდენტიფიცირება, ხოლო ფარულობა, თავისთავად, იცავდა საბჭოს თითოეულ წევრს გარე ზეგავლენისაგან. ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე, მოპასუხე მიიჩნევდა, რომ სადავო რეგულაციები საქართველოს კონსტიტუციის შესაბამისად უნდა ყოფილიყო მიჩნეული.

საკონსტიტუციო სასამართლომ შეაფასა საქართველოს კონსტიტუციის 25-ე მუხლის პირველი პუნქტით დადგენილი სტანდარტების საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლის თანამდებობაზე გავრცელების საკითხი. სასამართლომ განმარტა, რომ პირველი და სააპელაციო ინსტანციის მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურისთვის დადგენილი სტანდარტები ვერ იქნებოდა სრულად რელევანტური და იდენტური უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეებთან მიმართებაში, რამდენადაც განსხვავებული იყო როგორც დასაკავებელი თანამდებობის არსი, ასევე, სასამართლო ხელისუფლების სხვადასხვა საფეხურზე მოსამართლის განწესებაზე უფლებამოსილი კონსტიტუციური ორგანოები და ამ ორგანოთა როლი. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების მიხედვით, უზენაესი სასამართლოს წევრების შერჩევა-დანიშვნის უფლებამოსილება იუსტიციის უმაღლეს საბჭოსა (სასამართლო ხელისუფლება) და წარმომადგენლობით პოლიტიკურ ხელისუფლებას (პარლამენტი) შორის იყო განაწილებული და საბოლოო გადაწყვეტილებას სწორედ პოლიტიკური ხელისუფლება იღებდა. აღნიშნული უფლებამოსილების განხორციელებისას, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს დისკრეცია სათანადო კანდიდატების საკანონმდებლო ორგანოსთვის ასარჩევად წარდგენით შემოიფარგლებოდა და პარლამენტს რჩებოდა საბოლოო გადაწყვეტილების მიღების უფლე-

ბამოსილება. სასამართლოს მითითებით, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეების შერჩევის პროცესი, მიუხედავად საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ წარდგინების ეტაპის არსებობისა, არჩევითი თანამდებობის ელემენტებით ხასიათდებოდა.

საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, გადაწყვეტილების მიღებისას პარლამენტი, ისევე, როგორც იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წევრები, შებოჭილნი იყვნენ კონსტიტუციის მოთხოვნით - კანდიდატი შეირჩეს კეთილსინდისიერებისა და კომპეტენტურობის კრიტერიუმების საფუძველზე. ამასთან, სასამართლომ გაიზიარა მოპასუხის პოზიცია და მიუთითა, რომ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა შერჩევისა და განწესების პროცესში ორი კონსტიტუციური ორგანოს მონაწილეობა, მათი ფუნქციები, დანიშნულება, სტატუსი, ერთობლიობაში, უზრუნველყოფდა უზენაესი სასამართლოს დაკომპლექტებას კონსტიტუციის მოთხოვნების შესაბამისად - სათანადო კომპეტენციის, კეთილსინდისიერი მოსამართლეებით.

საკონსტიტუციო სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ საქართველოს კონსტიტუციის თანახმად, მხოლოდ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო იყო კომპეტენტური, განესაზღვრა მოსამართლის თანამდებობაზე გასამწესებელი სათანადო კანდიდატები და მის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებაც, ამ ორგანოს დაკომპლექტების წესისა და საქმიანობის განხორციელებისას არსებული საკანონმდებლო გარანტიებიდან გამომდინარე, თავისთავად იყო ლეგიტიმური. ამდენად, მოდელი, სადაც საბჭოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება საბჭოს წევრების მიერ ხმის მიცემით განისაზღვრებოდა და არ საჭიროებდა დამატებით წერილობით დასაბუთებას, კითხვის ნიშნის ქვეშ არ აყენებდა მიღებული გადაწყვეტილების ხარისხსა და სანდოობას. შესაბამისად, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეობის კანდიდატების შერჩევისას გადაწყვეტილების მიღება წერილობითი დასაბუთების გარეშე არ არღვევდა საქართველოს კონსტიტუციის 25-ე მუხლის პირველი პუნქტის პირველი წინადადებით დაცულ უფლებას.

ამასთან, სასამართლომ განმარტა, რომ საჯარო თანამდებობის დაკავების უფლებას ასევე არ არღვევდა გადაწყვეტილების მიღების ფარულობის წესი, რამდენადაც კენჭისყრის ფარულობა, ძირითადად, ემსახურებოდა ობიექტური და სამართლიანი გადაწყვეტილების მიღების შესაძლებლობას, უზრუნველყოფდა გადაწყვეტილების მიმღები პირის დაცულობას.

საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეობის კანდიდატის შერჩევის ეტაპზე მეტი სამუშაო გამოცდილების მქონე კანდიდატისათვის უპირატესობის მინიჭების საკითხის კონსტიტუციურობის შეფასებისას სასამართლომ განმარტა, რომ პირის სპეციალობით მუშაობის ხანგრძლივი გამოცდილება მისი კვალიფიკაციის ხარისხობრივი მსაზღვრელი და ობიექტური კრიტერიუმი იყო. ამდენად, იუსტიციის უმაღლეს საბჭოში ხმების თანაბრად გაყოფის შემთხვევაში, უპირატესობის მინიჭება უფრო ხანგრძლივი სამუშაო გამოცდილების მქონე პირისათვის არ წარმოადგენდა არასათანადო ან/და ისეთ კრიტერიუმს, რომელიც ეწინააღმდეგებოდა კომპეტენტურობისა და კეთილსინდისიერების კრიტერიუმებს.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, რამდენადაც სადავო ნორმები უზრუნველყოფდა უზენაესი სასამართლოს დაკომპლექტებას საქართველოს კონსტიტუციით დადგენილი სტანდარტების შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ ადგილი არ ჰქონდა ყველა სხვა პირის სამართლიანი განხილვის უფლების დარღვევას და ეს ნორმები კონსტიტუციასთან შესაბამისად ჩათვალა.

განსხვავებული აზრი

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2020 წლის 30 ივლისის №3/1/1459,1491 გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით მოსამართლეებმა თეიმურაზ ტულუშმა, ირინე იმერლიშვილმა, გიორგი კვერენჩხილაძემ და თამაზ ცაბუტაშვილმა გამოთქვეს განსხვავებული აზრი.

განსხვავებულ აზრში უპირველესად განიმარტა საქართველოს კონსტიტუციით ჩამოყალიბებული უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა თანამდებობაზე დანიშვნის მოდელი, რომელიც გულისხმობს პირის როგორც აპოლიტიკური, სასამართლო სისტემის ორგანოს, ასევე პოლიტიკური ორგანოს მიერ შეფასებასა და მხარდაჭერას, სადაც პარლამენტი ავსებს საბჭოს მიერ მიღებულ პროფესიულ გადაწყვეტილებას და ანიჭებს მას დემოკრატიულ ლეგიტიმაციას. გარდა ამისა, კონსტიტუციით განისაზღვრა მოსამართლეთა ცალკეული საკვალიფიკაციო მოთხოვნები, მათ შორის კეთილსინდისიერება და კომპეტენტურობა. ამგვარად, ცალსახაა კონსტიტუციის ნება, რომ მოსამართლეთა შერჩევის პროცესში მინიმუმამდე ყოფილიყო დაყვანილი პოლიტიკური პროცესისთვის დამახასიათებელი, მიზანშეწონილობის საფუძველზე გადაწყვეტილებათა მიღება. დასაბუთების გარეშე გადაწყვეტილების მიღების უფლებამოსილება, განსხვავებული აზრის ავტორთა პოზიციით, ფაქტობრივად მის მიზანშეწონილობაზე, სურვილზე (ამ შემთხვევაში, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წევრთა სურვილზე) დაყრდნობით მიღებას უთანაბრდებოდა. მსგავსი შესაძლებლობა კი კონსტიტუციამ მხოლოდ პოლიტიკურ ხელისუფლებას ხალხის მიერ უშუალო კონტროლის განხორციელების პირობით მიანიჭა.

განსხვავებულ აზრში ჩამოყალიბებული მსჯელობის თანახმად, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს საქმიანობაზე ხალხის კონტროლის კონსტიტუციური მექანიზმების ნაკლებობიდან გამომდინარე, დემოკრატიის პრინციპი მოითხოვს, მისი მხრიდან მნიშვნელოვანი სახელმწიფოებრივი გადაწყვეტილებების სამართლის საფუძველზე და, არა მიზანშეწონილობაზე დაყრდნობით, მიღებას. სწორედ კონსტიტუციის 25-ე მუხლის მოთხოვნას წარმოადგენს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა შერჩევის ისეთი სისტემის შექმნა, რომლის ფარგლებშიც, საბჭოს ექნება როგორც კანდიდატთა კეთილსინდისიერებისა და კომპეტენტურობის შეფასების ადეკვატური შესაძლებლობა, ისე, რომ გამოირიცხებოდეს საბჭოს მიერ გადაწყვეტილების თვითმიზნურად მიღება.

„საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის რელევანტური ნორმების ანალიზის საფუძველზე, განსხვავებული აზრის ავტორებმა მიიჩნიეს, რომ შერჩევის პროცესის პირველი კენჭისყრის ეტაპი საბჭოს წევრებს არ აძლევდა კანდიდატთა ადეკვატურად და ობიექტურად შეფასების შესაძლებლობას და არ ითვალისწინებდა დასაბუთებულობის მოთხოვნის მინიმალურ ელემენტებსაც კი. ამასთან, სადავო

ნორმებით დადგენილი შერჩევის შემდგომი ეტაპები არ იყო მიმართული დასაბუთებული გადაწყვეტილების მიღებისკენ, ვერ გამოირიცხავდა კანდიდატთათვის ხელოვნური უპირატესობისა თუ შეღავათის მინიჭებას, ვერ უზრუნველყოფდა მათთვის თანაბარ შესაძლებლობებს და უგულვებელყოფდა კონსტიტუციით პირისთვის დადგენილ გარანტიას, მიიღოს სათანადო განმარტება თანამდებობაზე დანიშვნაზე უარის შესახებ. გარდა ამისა, განსხვავებული აზრის ავტორთა პოზიციით, კენჭისყრის ფარულობა კიდევ უფრო ამცირებდა საბჭოს წევრთა მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების გამჭვირვალობასა და მათი ანგარიშვალდებულების ხარისხს. რაც შეეხებოდა გასაჩივრებულ წესს, რომლის საფუძველზეც თანაბარი შედეგების მქონე კანდიდატთაგან უპირატესობა ენიჭება მეტი სამუშაო გამოცდილების მქონე კანდიდატს, თავად ამ გამოცდილების ხარისხობრივი კომპონენტის გათვალისწინების გარეშე, მოსამართლეობის კანდიდატთა შერჩევის პროცესში წარმოადგენდა არასათანადო კრიტერიუმს.

საბოლოოდ, განსხვავებული აზრის თანახმად, სადავო ნორმებით ჩამოყალიბებული სისტემა სრულად უგულვებელყოფდა დემოკრატიულ სახელმწიფოში ხელისუფლების განმახორციელებელი პირების ანგარიშვალდებულების პრინციპს და არღვევდა ადამიანის უფლებას, დაიკავოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლის თანამდებობა.

გემოაღნიშნულთან ერთად, განსხვავებული აზრის ავტორებმა მიიჩნიეს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ 2020 წლის 30 ივლისს მიღებული №3/1/1459,1491 გადაწყვეტილება არსებითად ეწინააღმდეგებოდა საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მყარად დადგენილ სტანდარტებს და არ იზიარებს მის სულისკვეთებას.

სადავო ნორმების სამართლიანი სასამართლოს უფლებასთან მიმართებით შეფასებისას, განსხვავებული აზრის ავტორმა მოსამართლეებმა განმარტეს, რომ ამ უფლების პრაქტიკული რეალიზებისთვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება სამოსამართლო უფლებამოსილების უშუალოდ განმახორციელებელი მოსამართლეების პიროვნულ და პროფესიულ მახასიათებლებს. ამდენად, უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეთა შერჩევის პროცედურას უნდა უზრუნველყო კონსტიტუციის მოთხოვნების შესაბამისი, კვალიფიციური და კეთილსინდისიერი მოსამართლეების თანამდებობაზე განწესება და ამ პროცესის მიმართ საზოგადოების ნდობის ჩამოყალიბება. მოსამართლეთა შერჩევის ეტაპები, განსხვავებული აზრის ავტორთა მოსაზრებით, ვერ პასუხობდა ხსენებულ კონსტიტუციურ მოთხოვნებს, კერძოდ, ვერ ქმნიდა მოსამართლეობის კანდიდატის სრულფასოვნად შეფასების საშუალებას და, ამდენად, საბჭო მოკლებული იყო შესაძლებლობას, კანდიდატების კონსტიტუციით გაწერილი კრიტერიუმებით შემოწმების საფუძველზე მიეღო გააზრებული გადაწყვეტილება. იმავედროულად, პროცედურა არ ითვალისწინებდა საბჭოს მიერ თითოეულ ეტაპზე მიღებული გადაწყვეტილების დასაბუთების მექანიზმს, რაც კანდიდატთა ფარული კენჭისყრის შედეგების მათი შეფასების ქულებთან კავშირის არარსებობის პირობებში, სრულიად გაუგებარს ხდიდა მიღებული გადაწყვეტილების ლოგიკას.

2020 წლის 25 სექტემბრის გადაწყვეტილება №3/3/1526 „ა(ა)იპ მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანება ‘ახალი პოლიტიკური ცენტრი’, ჰერმან საბო, ზურაბ ბირჩი ჭაფარიძე და ანა ჩიქოვანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“

სასამართლოს უმრავლესობის აზრი

2020 წლის 25 სექტემბერს საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმმა მიიღო გადაწყვეტილება საქმეზე, რომელშიც სადავოდ გამხდარი ნორმა საარჩევნო სუბიექტებისთვის ადგენდა 2024 წლის 26 ოქტომბრის საპარლამენტო არჩევნებამდე გასამართ საქართველოს პარლამენტის არჩევნებში მონაწილეობის მისაღებად პარტიული სიის იმგვარად შედგენის ვალდებულებას, რომ სიის ყოველ ოთხეულში ერთი პირი მაინც ყოფილიყო განსხვავებული სქესის წარმომადგენელი. წინააღმდეგ შემთხვევაში პარტიული სია რეგისტრაციაში არ გატარდებოდა.

კონსტიტუციური სარჩელის თანახმად, მოსარჩელე პოლიტიკურმა გაერთიანებამ შეიმუშავა სისტემა, რომლის საფუძველზეც არჩევნებში მონაწილეობისათვის პარტიული სიის ფორმირება სრულად დამოკიდებულია პარტიის პარტნიორთა მიერ გამოხატულ ნებაზე. სადავო ნორმა მოსარჩელე მხარეს ავალდებულებდა, სქესთა შორის ბალანსის დაცვის მოტივით, განეხორციელებინა ცვლილებები პარტიის პარტნიორთა მიერ განსაზღვრულ პარტიულ სიაში. მოსარჩელე მხარის განმარტებით, მსგავსი ვალდებულების დაკისრება გაუმართლებლად ზღუდავდა მათ საარჩევნო უფლებას. ამასთან, პოლიტიკური პარტია იძულებული ხდებოდა, უგულებელეყო საკუთარი პარტნიორების მიერ მიღებული გადაწყვეტილება, რაც უარყოფითად აისახებოდა პარტნიორთა მხრიდან პარტიის დაფინანსების საკითხზე და, შესაბამისად, მნიშვნელოვან საფრთხეს უქმნიდა პოლიტიკური გაერთიანების სრულფასოვან ფუნქციონირებას.

მოპასუხე მხარემ განმარტა, რომ საარჩევნო უფლების შეზღუდვას განაპირობებდა საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის მე-3 პუნქტით დადგენილი ძირითადი უფლება, რომლის საფუძველზეც, სახელმწიფოს დაეკისრა პოზიტიური ვალდებულება, მიიღოს განსაკუთრებული ზომები ქალებსა და მამაკაცებს შორის არსებითი თანასწორობის უზრუნველსაყოფად. განსახილველ შემთხვევაში კი, სადავო ნორმის ლეგიტიმურ მიზანს უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოში სქესთა შორის არსებული ბალანსის გაუმჯობესება წარმოადგენდა.

საკონსტიტუციო სასამართლომ დაადგინა, რომ არჩევნებში მონაწილეობის მისაღებად პარტიული სიის თავისუფლად განსაზღვრის შესაძლებლობაში სავალდებულო რეგულაციების დაწესება იწვევს მოსარჩელეთა საარჩევნო უფლების შეზღუდვას. სასამართლომ, პირველ რიგში, შეაფასა სადავო ნორმით დაწესებული შეზღუდვის თავსებადობა დემოკრატიული მმართველობის პრინციპთან და განმარტა, რომ სქესის ნიშნით კვოტირება არ უკავშირდება რაიმე ტიპის კონკრეტული იდეის ან/და პოლიტიკის ხელშეწყობას. ამასთან, კვოტირება ხდება იმ პირებს შორის, რომლებიც საარჩევნო უფლების მქონე ადამიანთა მეტ-ნაკლებად თანაბარ ნაწილებს წარმოადგენენ და იგი არ იწვევს საქართველოს პარლამენტში რომელიმე ჯგუფის წარმომადგენლობის არაპროპორციულად ზრდას. ამდენად, სადავო ნორმის მოქმედების შედეგად, მოქალაქეთა არჩევანზე

სახელმწიფოს გავლენა არის მინიმალური, შესაბამისად, იგი ვერ იქნება მიჩნეული დემოკრატიის პრინციპთან თავისთავად შეუთავსებელ შეზღუდვად.

აღნიშნულის შემდეგ საკონსტიტუციო სასამართლომ შეაფასა სადავო ნორმის შესაბამისობა უშუალოდ თანაზომიერების პრინციპის მოთხოვნებთან მიმართებით. სასამართლომ აღნიშნა, რომ პირებისთვის თანაბარი შესაძლებლობის მინიჭებისა და თანასწორი სამართლებრივი რეგულირებების პირობებშიც კი შესაძლებელია კონკრეტული ჯგუფები, სოციალური გარემოს მოქმედებით შექმნილი ხელოვნური ბარიერების გამო, ვერ ახდენდნენ შესაძლებლობების სხვათა თანაბრად რეალიზებას. სწორედ ამგვარი, სამართლის მიღმა არსებული სოციალურ-პოლიტიკური უთანასწორობის წინააღმდეგ და შესაძლებლობების თანასწორად რეალიზების ხელშეწყობისკენ არის მიმართული საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის მე-3 პუნქტით გათვალისწინებული სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულება. აღნიშნული დებულება სახელმწიფოს აღჭურავს მხოლოდ რეალური საჭიროებით განპირობებული სპეციალური ღონისძიებების გატარების უფლებამოსილებით. იგი სახელმწიფოსაგან მოითხოვს სპეციალური ღონისძიებების გატარებას სქესის გამო წარმატების ხელისშემშლელი ხელოვნური საზოგადოებრივი ბარიერების დამაბალანსებელი მექანიზმების შექმნით. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, ხსენებული დებულების მიზანია ფაქტობრივი თანასწორობის ხელშეწყობი გარემოებების შექმნა და არა თანასწორობის ხელოვნურად უზრუნველყოფა.

საკონსტიტუციო სასამართლომ, დამოუკიდებელი საქართველოს პირობებში საკანონმდებლო ორგანოში ქალთა წარმომადგენლობის მაჩვენებლის ანალიზის საფუძველზე მიიჩნია, რომ მათი მცირე წარმომადგენლობა შეუძლებელია უკავშირდებოდეს მხოლოდ ბუნებრივ ფაქტორებს, არამედ იგი განპირობებულია საზოგადოებაში არსებული ქალების პოლიტიკაში მონაწილეობისთვის ხელშემშლელი გარემოებებით. კერძოდ, საქართველოში მყარად დამკვიდრებული სტერეოტიპული შეხედულებები კიდევ უფრო აძლიერებს ქალის პოლიტიკაში მონაწილეობასთან დაკავშირებით საზოგადოებაში არაჯანსაღი, ხელოვნური ბარიერების არსებობის არგუმენტს და, საბოლოოდ, ქალებისთვის ქმნის უთანასწორო გარემოს, მათ შორის, პოლიტიკაში მონაწილეობის თვალსაზრისით. აღნიშნულიდან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლომ პარლამენტში ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდა მიიჩნია საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის მე-3 პუნქტიდან მომდინარე ლეგიტიმურ მიზნად, რომლის მისაღწევადაც შესაძლოა საარჩევნო უფლების შეზღუდვა.

შეზღუდვის გამოსადეგობის ეტაპზე მსჯელობისას, სასამართლომ ცალკე იმსჯელა პარტიული სიის ყოველ ოთხეულში მინიმუმ ერთი მამაკაცი კანდიდატის გათვალისწინების ვალდებულებაზე და აღნიშნა, რომ ლოგიკურ ახსნას არის მოკლებული, თუ რატომ იზღუდება სრულად, ან უმეტესად ქალებით დაკომპლექტებული საარჩევნო სიის ფორმირება მაშინ, როცა ქალთა წარმომადგენლობა პარლამენტში მნიშვნელოვნად ჩამოუვარდებ(ოდ)ა მამაკაცთა რაოდენობას და, ამავე დროს, არ არსებობს უახლოეს მომავალში პარლამენტში მამაკაცთა სასარგებლოდ კვოტირების განხორციელების საჭიროების შექმნის რაციონალური მოლოდინი. შესაბამისად, ამგვარი რეგულაცია ხელს უშლის საქართველოს პარლამენტში ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდას. ამდენად, სადავო ნორმით დადგენილი მოთხოვნა, რომლის თანახმადაც საარჩევნო სიის ყოველ

ოთხეულში უნდა იყოს მინიმუმ ერთი მამაკაცი, არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი საქართველოს კონსტიტუციის 24-ე მუხლის პირველი პუნქტის პირველ წინადადებასთან მიმართებით.

სადავო ნორმის იმ ნორმატიულ შინაარსთან დაკავშირებით, რომელიც საარჩევნო სუბიექტებს ავალდებულებს, პარტიული სიის ყოველ ოთხეულში წარმოდგენილი ჰყავდეთ მინიმუმ ერთი ქალი კანდიდატი, სასამართლომ მიუთითა, რომ სადავო ღონისძიება დროის მოკლე მონაკვეთში შედეგის მიღწევის ერთ-ერთ ყველაზე ქმედით მექანიზმს წარმოადგენს და ახდენს პარლამენტში, როგორც მინიმუმ, გარკვეული პროცენტული ოდენობით, ქალთა წარმომადგენლობის გარანტირებას. ამ კუთხით, საკონსტიტუციო სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა იმ გარემოებაზე, რომ პრინციპულად არასწორია საქართველოს პარლამენტის წევრების შედარება სხვადასხვა პროფესიის პირებთან. მისი შეფასებით, პროფესიული თანამდებობისგან ან სხვა პროფესიული საქმიანობისგან განსხვავებით, სადავ მართვის უკეთ განხორციელება და წარმატებული შედეგის მიღწევა პირდაპირ კავშირშია ამ პოზიციისთვის საუკეთესო ცოდნისა და გამოცდილების მქონე პირების შერჩევასთან, საქართველოს პარლამენტის დაკომპლექტება ხდება სრულად ხალხის, როგორც სუვერენის ნების შესაბამისად, ხოლო პარლამენტარის საქმიანობის სათანადოდ განხორციელება არ არის დაკავშირებული ისეთ სპეციალურ უნარებთან, რომლებიც, როგორც წესი, მამაკაცებს ახასიათებთ. ამდენად, სასამართლოს შეფასებით, სადავო რეგულირებით დადგენილი სავალდებულო კვოტირება, პროფესიული საქმიანობის სფეროებისგან განსხვავებით, ხელს ვერ შეუშლის პარლამენტის საქმიანობის წარმატებით განხორციელებას. გარდა აღნიშნულისა, სასამართლომ მხედველობაში მიიღო სადავო ნორმის დროებითი ხასიათი, აგრეთვე ის გარემოება, რომ საარჩევნო სუბიექტთა თავისუფლება მინიმალური დონით იზღუდება არა მხოლოდ განსხვავებული სქესის წარმომადგენელთა ნაკლები რაოდენობრივი მოთხოვნის დაწესებით, არამედ თავად რეგულირების ბუნებიდან გამომდინარე. კერძოდ, შეზღუდვა მიემართება კანდიდატების არა რაიმე განსაკუთრებული ნიშან-თვისებების საფუძველზე შერჩევას, არამედ ისეთ მოთხოვნას (სქესს), რომელიც თავისი ბუნებით ერთ-ერთი ყველაზე მარტივად გადასალახი ბარიერია. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლომ მიიჩნია, რომ სადავო ნორმით სამართლიანად არის დადგენილი ბალანსი კერძო და საჯარო ინტერესებს შორის და საარჩევნო სიის ყოველ ოთხეულში მინიმუმ ერთი ქალის გათვალისწინების ვალდებულება არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის 24-ე მუხლის პირველი პუნქტის პირველ წინადადებას.

განსხვავებული აზრი (1)

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2020 წლის 25 სექტემბრის №3/3/1526 გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით მოსამართლე ევა გოცირიძემ გამოთქვა განსხვავებული აზრი და მიუთითა, რომ სასამართლოს გადაწყვეტილებით ვერ დამყარდა სამართლიანი ღირებულებითი ბალანსი. ამასთან, არ არსებობდა სადავო ნორმის და მისი არც ერთი „ნორმატიული შინაარსის“ არაკონსტიტუციურად ცნობის ფაქტობრივი, იურიდიული თუ ლოგიკური საფუძველი.

განსხვავებული აზრის ავტორის განმარტებით, სადავო ნორმა ნამდვილად ემსახურებოდა შესაბამის სამართალურთიერთობაში სქესთა შორის თანასწორობის მიღწევის ლეგიტიმურ ინტერესს. ამავდროულად, ნორმის მიზანია დაეხმაროს სამართალურთიერთობაში დაჩაგრულ სქესს და არა კონკრეტულად ქალს ან მამაკაცს, რაც პირდაპირ შეესაბამება კონსტიტუციის მე-11 მუხლის მე-3 პუნქტით დადგენილ პრინციპებს. საყურადღებოა ის გარემოება, რომ სწორედ ამ დებულებაში ამოიკითხა საკონსტიტუციო სასამართლომ, სავსებით მართებულად, სახელმწიფოს განსაკუთრებული პოზიტიური ვალდებულებები ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობის უზრუნველყოფასთან მიმართებით.

განსხვავებული აზრის ავტორის მოსაზრებით, ლეგიტიმური მიზნის მიღწევას სადავო ნორმა ახდენს საარჩევნო უფლებაში მინიმალური ჩარევით, ვინაიდან იგი მოითხოვს სიის მხოლოდ ყოველ ოთხეულში ერთი განსხვავებული სქესის წარმომადგენლის ჩართვას. შესაბამისად, აღნიშნული შეზღუდვის მიღმა პარტიებს რჩებათ საკმაო მიხედვულების თავისუფლება, თავიანთი პრეფერენციების მიხედვით შეადგინონ პარტიული სია.

განსხვავებული აზრის ავტორი მიჩნევს, რომ სასამართლომ არასწორად გადაწყვიტა მამაკაცთა სასარგებლო კვოტირების კონსტიტუციურობის საკითხი. მისი მოსაზრებით, სადავო რეგულაციის უმთავრესი მიზანია პარლამენტში ქალთა და მამაკაცთა მეტნაკლებად თანაბარი წარმოდგენა. შესაბამისად, როგორც ქალებისთვის, ისე მამაკაცებისთვის თანაბარი კვოტირების დაწესება არათუ არ ეწინააღმდეგება თანასწორობის იდეას, არამედ ყველაზე უფრო პირდაპირ და ნათლად გამოხატავს მას. ამავდროულად, საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის მე-3 პუნქტი პარლამენტში სახელდებით სწორედ ქალთა და მამაკაცთა არსებით თანასწორობაზე მიუთითებს და არა უშუალოდ ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდაზე. შესაბამისად, თუ ლეგიტიმურ მიზნად ვიგულისხმებთ არა უშუალოდ პარლამენტში ქალთა რაოდენობის გაზრდას, არამედ, უთანასწორობის აღმოფხვრას, მაშინ ძნელი სათქმელი იქნება, რომ მამაკაცთა კვოტირება არ ემსახურება ლეგიტიმურ მიზნის მიღწევას და, მათ შორის, არ არსებობს გონივრული და რაციონალური კავშირი. საკონსტიტუციო სასამართლომ გადაწყვეტილების მიღებისას ქალთა და მამაკაცთა არსებითი თანასწორობის უზრუნველყოფისა და პარლამენტში ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდის ლეგიტიმური მიზნები ერთმანეთთან შეუთავსებლად მიიჩნია, რამაც განაპირობა საკითხის არასწორად გადაწყვეტა. ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდა კი, პირიქით, ხელს უწყობს სქესთა შორის ბალანსის უზრუნველყოფას.

განსხვავებული აზრის ავტორის მითითებით, საკმაო რისკების შემცველია ის ნორმატიული მოცემულობა, რომელიც სასამართლოს გადაწყვეტილებით შეიქმნა. სასამართლომ მამაკაცთა კვოტირების არაკონსტიტუციურად ცნობით შინაარსობრივად ნეიტრალურ რეგულაციას შესძინა დისკრიმინაციული ხასიათი და ამით თავად განახორციელა თანასწორობის უფლებაში ჩარევა. უფრო მეტიც, საკონსტიტუციო სასამართლომ, ფაქტობრივად, მხოლოდ ქალთა პარტიების არსებობის შესაძლებლობა დაუშვა, ხოლო მამაკაცთა პარტიების არსებობა უარყო. ქალებისთვის ამგვარი პრიორიტეტის მინიჭება საფრთხეს წარმოადგენს როგორც სქესთა შორის თანასწორობის, ისე, ზოგადად, დემოკრატიის

ხარისხის გაზრდის თვალსაზრისით და იგი იოლად ვერ გამართლდება პარლამენტში ქალთა წარმომადგენლობის გაზრდის ლეგიტიმური მიზნით.

განსხვავებული აზრის ავტორი აღნიშნავს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლომ საკითხის ამგვარი გადაწყვეტით ფაქტობრივად, შეასრულა პოზიტიური კანონმდებლის როლი.

განსხვავებული აზრის ავტორი ასევე მიიჩნევს, რომ სასამართლოს მიერ არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული შინაარსი არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს სადავო ნორმის ნორმატიულ შინაარსად, რომელიც მას ნამდვილად გააჩნდა. მისი მოსაზრებით, სადავო ნორმას მხოლოდ ერთი ნორმატიული შინაარსი აქვს, რაც გულისხმობს პარტიულ სი-ებში ორივე სქესის სავალდებულო კვოტირებას. შესაბამისად, სწორედ „ორივე სქესის კვოტირება“ ქმნის ერთ ნორმატიულ მოცემულობას, რის გამოც საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმს სადავო ნორმა ან მთლიანად კონსტიტუციურად უნდა ეცნო ან იგი მთლიანად არაკონსტიტუციურად უნდა მიეჩნია.

განსხვავებული აზრის ავტორის განმარტებით, სასამართლომ დავის ამგვარი გადაწყვეტით წარმოშვა ახალი დილემაც. კერძოდ, მან გამოორიცხა მამაკაცების შესაძლებლობა საკონსტიტუციო სასამართლოში იდავონ სქესის ნიშნით განსხვავებული მოპყრობის კონსტიტუციურობის თაობაზე საარჩევნო უფლებასთან მიმართებით.

განსხვავებული აზრი (2)

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის 2020 წლის 25 სექტემბრის №3/3/1526 გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილის მე-2 პუნქტთან მიმართებით მოსამართლეებმა ირინე იმერლიშვილმა და თეიმურაზ ტულუშმა გამოთქვეს განსხვავებული აზრი.

განსხვავებული აზრის ავტორები მიუთითებენ, რომ სადავო წესი, რომელიც საქართველოს მოქალაქეებს ავალდებულებს, საქართველოს პარლამენტში აუცილებლად აირჩიონ გარკვეული რაოდენობის ქალი დეპუტატი, მიმართულია საქართველოს მოქალაქეთა არჩევანის თავისუფლების შეზღუდვის და არა მისი ხელშეწყობისკენ. სადავო ნორმა ადგენს წესრიგს, რომელიც უცხოა არჩევანის თავისუფლებაზე დაფუძნებული საარჩევნო პროცესისათვის და, ამდენად, სადავო ნორმა ამ უფლების მძიმე შეზღუდვას აწესებს.

განსხვავებული აზრის ავტორები არ უარყოფენ, რომ საზოგადოებაში ქალთა რაოდენობასთან შედარებით, საქართველოს პარლამენტში მათი წარმომადგენლობის მნიშვნელოვნად დაბალი ნიშნული არსებობს. თუმცა აღნიშნული, თავისთავად, არ ამტკიცებს, რომ ასეთი ფაქტობრივი მოცემულობა უმეტესად გამოწვეულია ქალების მიმართებით საზოგადოებაში არსებული არაჯანსაღი დამოკიდებულებებითა თუ სტერეოტიპული შეხედულებებით. განსხვავებული აზრის ავტორების მოსაზრებით, ამგვარი ვითარების არსებობის შემთხვევაშიც კი, კონსტიტუციის მე-11 მუხლის მე-3 პუნქტი არ ქმნის სადავო ნორმით განსაზღვრული სპეციალური ღონისძიების (რომლის მიზანია, სოციალური ბარიერების მოხსნის გზით, ქალებისა და მამაკაცებისთვის თანაბარი სასტარტო პირობების უზრუნველყოფა და არა მათი შედეგებში გათანაბრება) გამოყენების საფუძველს, ვინაიდან იგი პირდაპირ არის ორიენტირებული შედეგზე. შესაბამისად, სადავო ნორმა

სცდება საქართველოს კონსტიტუციის მე-11 მუხლის მე-3 პუნქტით სახელმწიფოსათვის მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებს და სახეზე არ არის მისი მოქმედების ლეგიტიმური საფუძველი.

განსხვავებული აზრის ავტორებმა შეზღუდვის გამოსადეგობაზე მსჯელობისას აღნიშნეს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს სრულყოფილად არ გამოუკვლევია თუ რამდენად ეფექტურად ახდენს საზოგადოებაში არსებული სტერეოტიპების განეიტრალებას სავალდებულო კვოტირება. მათი მოსაზრებით, ამგვარმა რეგულაციამ პირიქით, შესაძლოა ხელი შეუწყოს ქალის როლისადმი არაჯანსაღი დამოკიდებულების გამყარებას, ვინაიდან, დეპუტატ ქალთა რაოდენობის ხელოვნურად განსაზღვრა ქმნის მათი თანამდებობაზე დაუმსახურებლად მოხვედრის შესახებ საზოგადოებრივი აზრის გაჩენის რისკს. ამავდროულად, სადავო ნორმით უზრუნველყოფილი ქალთა წარმომადგენლობა, მისი არარსებობის პირობებშიც თითქმის მიღწეული იყო 2016 წლის საპარლამენტო არჩევნების შედეგად. შესაბამისად, სადავო რეგულირება არ ცვლის საქართველოს პარლამენტში ქალთა წარმომადგენლობის გაუმჯობესების კუთხით მოსალოდნელ მოცემულობას, რის გამოც იგი ვერ ჩაითვლება ლეგიტიმური მიზნის მიღწევის გამოსადეგ საშუალებად.

აუცილებლობის ეტაპზე მსჯელობისას, განსხვავებული აზრის ავტორებმა აღნიშნეს, რომ 2008-2016 წლის საპარლამენტო არჩევნების შედეგები საქართველოს პარლამენტში ქალთა წარმომადგენლობის მხარდ მაჩვენებელზე მიუთითებს. კერძოდ, მთლიანად პარლამენტში ქალთა წარმომადგენლობა უკანასკნელი სამი საპარლამენტო არჩევნების შედეგად გაიზარდა 6%-დან 12%-მდე, ხოლო შემდეგ 16%-მდე. ამასთან, პროპორციული სისტემის ნაწილში 10.66%-დან გაიზარდა 14.29%-მდე, ხოლო შემდეგ 23.38%-მდე. 2016 წელს, როგორც მთლიანად პარლამენტში, ასევე პროპორციული სისტემით არჩეულ პარლამენტის წევრთა ნაწილში ორჯერ და მეტად გაიზარდა ქალთა წარმომადგენლობა და რეალურად, სადავო ნორმით უზრუნველყოფილი ქალთა წარმომადგენლობა თითქმის მიღწეული იყო. აღნიშნული მონაცემების არსებობისას, საფუძველს მოკლებულია სასამართლოს მტკიცება, რომ ბუნებრივ პირობებში საქართველოს პარლამენტში ქალთა წარმომადგენლობის ზრდის დინამიკა არასაკმარისია. ამდენად, განსხვავებული აზრის ავტორებმა მიიჩნიეს, რომ სახეზე არ იყო სადავო ნორმით გათვალისწინებული შეზღუდვის დაწესების აუცილებლობა და იგი არ წარმოადგენდა უფლების ყველაზე ნაკლებად მზღუდავ საშუალებას.

განსხვავებული აზრის ავტორებმა ვიწრო პროპორციულობის საკითხზე მსჯელობისას აღნიშნეს, რომ წარმომადგენლობითი დემოკრატია გულისხმობს ქვეყნის პოლიტიკის განმსაზღვრელი გადაწყვეტილებების იმ პირთა მიერ მიღებას, რომლებიც ამომრჩეველთა თავისუფალი ნების საფუძველზე, ყველაზე მეტი მხარდაჭერით იქნენ არჩეულნი და ყოველგვარი ხელოვნური ჩარევა მაქსიმალურად უნდა იქნეს გამორიცხული. შესაბამისად, პროფესიული თანამდებობის მსგავსად, არანაკლებ საფრთხის შემცველია შესაბამისი მხარდაჭერის არმქონე და, ამდენად, არასაკმარისი ლეგიტიმაციის მქონე პირის მიერ ქვეყნისათვის უმნიშვნელოვანესი გადაწყვეტილებების მიღების მინდობა. ასევე, მხედველობაშია მისაღები ის ფაქტი, რომ, სადავო ღონისძიება შემოღებული იქნა საპარლამენტო არჩევნებამდე ოთხი თვით ადრე. შესაბამისად, პოლიტიკურ პარტიებს

არ მიეცათ გონივრული დრო, წინასწარ ეზრუნათ შესაბამისი რაოდენობის ქალ კანდიდატთა პოპულარიზაციასა და მათი მხარდაჭერის სათანადოდ გაზრდაზე. ამავდროულად, ის პოლიტიკური პარტიები, რომელთაც ბუნებრივად მაღალი ქალთა წარმომადგენლობა ჰყავდათ, უპირატეს მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ სხვა პოლიტიკურ პარტიებთან, რომელთაც არ ჰყავდათ საკმარისი რაოდენობის შესაბამისი პოლიტიკური რეიტინგის მქონე ქალი კანდიდატები. აღნიშნულის გათვალისწინებით, განსხვავებული აზრის ავტორები მიიჩნევენ, რომ საარჩევნო სიის ყოველ ოთხეულში მინიმუმ ერთი ქალის გათვალისწინების ვალდებულება ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის 24-ე მუხლის პირველი პუნქტის პირველი წინადადებით დაცულ საარჩევნო უფლებას.